

BAŞKASI LEHİNE SİGORTA ve BU SİGORTADA SİGORTALININ ve SİGORTA ETTİRENİN TALEP VE DAVA HAKKI

(Insurance for Benefit of Third Person and Insured and
Insurant's Right to Claim and Bring an Action under this Insurance)

Prof. Dr. Hüseyin ÜLGEN *

ÖZET

TK 1454'te düzenlenen başkası lehine sigorta, sigorta ettirenin sigorta sözleşmesini kendi adına başkası için yapması halinde söz konusu olur. Hükmün "Başkası lehine sigorta" şeklinde ifade edilen kenar başlığı sigorta hukuku terminolojisine uygun ve isabetlidir.

Üçüncü kişi yararına sözleşme (TBK 129) niteliği taşıyan başkası lehine sigorta; sigorta ettiren, sigortacı ve sigortalı arasında üç köşeli bir ilişki kurar. Sigorta ettiren ile sigortacı sigorta sözleşmesinin tarafları olarak karşılıklı birtakım hak ve borçlara sahiptir. Lehtar (sigortalı) ise menfaati sigorta ettirilen kişi olup sözleşmenin tarafı konumunda değildir.

Başkası lehine sigortada sigortacıya karşı talep ve dava haklarının kime ait olduğu meselesine ilişkin olarak ETK sisteminde gerek sigortalının ve gerekse sigorta ettirenin talep ve dava hakları bakımından diğerinin muvafakati ya da poliçeyi elinde bulundurma şartı öngörülmüştür. TK'da ise başkası hesabına sigortada sigortalının sigorta tazminatının talep ve dava edilmesi bakımından, aksine bir sözleşme olmadıkça sigortalı hak sahibidir; ETK'da olduğu gibi sigortalının talep ve dava hakkı için başkaca şartlar aranılmamıştır [TK 1454/(1), cüm. 3].

Sigorta ettirenin talep ve dava hakkı ile ilgili olarak ise TK'da bir açıklık yoktur. Burada TK 1454/(1) atfı ile TBK 129 hükmü işlerlik kazanmalıdır. Buna göre sigorta ettiren sigortacıya karşı sözleşmenin tarafı olarak her zaman dava açabilir; meğer ki sigortalı tek başına yetkili kılınmış olsun. Sigortalının talep ve dava hakkının sözleşme ile kaldırılması halinde sigorta ettirenin doğrudan talep ve dava hakkı olacaktır. Bu olasılıkta sigorta ettiren edimi kendisi için talep edecek ve ödenecek paraları almaya yetkili olacaktır.

Anahtar kelimeler: Başkası lehine sigorta, sigorta ettiren, lehtar, sigortalı, dava ve talep hakkı, üçüncü kişi yararına sözleşme.

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı E. Başkanı.

Abstract

Pursuant to provision 1454 in TK, insurance for benefit of third person occurs when insurant form a contract for himself but makes it for someone else. The heading of the provision, namely, insurance for benefit of third person is suitable for insurance law terminology.

This contract has the characteristics of contract for the benefit of third person; there are three trigonal relation; insurant, insurer and insured. Insured and insurer have reciprocally rights and obligations under this contract. Insured is not a party of a contract, he affords benefit from this contract.

Under insurance for benefit of third person in ETK, insured and insurant must have each other's consent or must hold the policy for bringing an action against the insurer.

Under TK, insured has a right to claim and bring an action for insurance indemnity unless otherwise agreed into the contract; there are no other conditions for right to claim and right of action.

There is no provision for insurant's right to claim and right of action in TK. In this sense, TBK provision 129 might be applicable. Accordingly, insurant has a right to bring an action against insurer, unless insured has solitary right to bring an action. Insured is going to claim and bring an action directly when insured's right to claim and right of action taken from the contract. In this possibility, insurant will claim the performance for himself and will be entitled to receive the money.

Keywords: Insurance of benefit for third person, insurant, beneficiary, insured, right to claim, right of action, contract for benefit of third person.

Bu makalede başkası lehine sigortada sigortalının ve sigorta ettirenin talep ve dava hakkı inceleme konusu yapılmıştır.

-I-

1. Başkası lehine sigorta, sigorta ettirenin sigorta sözleşmesini kendi adına başkası için (üçüncü kişi yararına) yapması halinde söz konusu olur [TK 1454/(1), cüm. 1]¹. Bir başka anlatımla burada sigorta ettiren üçüncü bir kişinin menfaatini sigorta ettirmektedir (yabancı menfaat sigortası).

Hemen işaret edelim: TK'da bir de Kanun uyarınca başkası/başkaları lehine sigorta kabul edilen bir hal söz konusudur. Şöyle ki: Bir malın veya o mala ilişkin hakkın yalnız bir kısmında menfaat sahibi olan kişi, kendisine ait kısımdan fazlasını da sigorta ettirmişse, sigortanın bu fazlaya ilişkin kısmı, sigorta ettirenle aynı menfaate sahip olanlar lehine yapılmış sayılır [TK 1455/(1)]²

¹ *Baumann/Sandkühler*, Das neue Versicherungsvertragsgesetz, Mit allen Änderungen ab 1.1.2008, Haufe, Freiburg, Berlin, München 2008, s. 67.

² Ayrıntılı bilgi: *Atamer*, Yeni Türk Ticaret Kanunu Uyarınca "Zarar Sigortaları"na Giriş, BATİ-DER, Mart 2011, C. XXVII, S. 1, s. 51/52.

2. Başkası lehine sigorta TK 1454'de düzenlenmiştir.

Burada TK 1454'ün Gereğçesine anlamı etkileyen ifade aksaklıklarını düzelterek aynen yer vermek istiyoruz³.

“Sigorta sözleşmesi, iki taraflı bir işlemdir. Ancak, taraflar yaptıkları sözleşme ile borcun alacaklıya değil de üçüncü kişiye ifasını kararlaştırabilir. Bu durumda başkası lehine sigortadan bahsedilir. Borçlar Kanununun (EBK) 111 ve 112 nci maddelerinde (TBK 129/130) düzenlenen üçüncü şahıs lehine sözleşmenin (üçüncü kişi yararına sözleşme) bir uygulaması niteliğindeki başkası hesabına sigortada sigortadan doğan haklar sigortalıya aittir. Ancak Borçlar Kanununun istisna gördüğü tam üçüncü şahıs lehine sözleşmeler 6762 sayılı Kanunda hayat sigortaları için açıkça kural hâle getirilmişken diğer sigortalar için böyle bu yönde belirleyici bir hükme yer verilmiştir. Sadece denizcilik rizikolarına karşı sigortada, 6762 sayılı Kanunun 1445 inci maddesinin ikinci fıkrasında sigorta poliçesinin sigortalının elinde olması kaydıyla sigortalının sözleşmeden doğan hakları üzerinde tasarrufta bulunabileceği ve bu hakları mahkemede iddia edebileceği hükme bağlanmıştır. Bu noktada, poliçenin sigortalıya verilip verilmemesine göre sözleşmenin tam veya eksik üçüncü şahıs [yararına] olduğu tayin edilmektedir. Taslağın bu maddesi ile, sigortalar arasında herhangi ayırım yapılmaksızın, [başkası lehine] sigorta sözleşmesinin, kural olarak tam üçüncü şahıs lehine sözleşme [olduğu] düzenlenmiştir. Diğer taraftan, (eski) Borçlar Kanununun 11 inci [111 inci] (TBK 129) maddesine göre tam üçüncü şahıs lehine sözleşme, taraf iradelerine ya da örfadete uygun düştüğü takdirde mümkün olmaktadır. Sigorta sözleşmesinin teminat sağlama, kişiyi uğradığı tehlikenin zararlarından koruma amaçları göz önünde bulundurulduğunda, taraf iradelerinin de tam üçüncü şahıs lehine sözleşme yönünde olduğunun kabulü gerekir. Diğer taraftan 6762 sayılı Kanunun 1270 inci maddesinin son fıkrası da (TK 1406/2) Tasarıda konulmuştur.”

3. Kısaca terminoloji meselesine değinmek ister isek:

TK 1454'ün kenar başlığı “Başkası lehine sigorta”dır. Bu hükmün kaynağı niteliğindeki ETK 1342'de kenar başlık “Menfaatin sahibi/1. Kendi, başkası ve kimin olacaksa onun hesabına sigorta”dır. *Alman, İsviçre ve Avusturya hukuklarında* [Sigorta Sözleşmesi Kanunlarında (Versicherungsgesetz, VVG)] “Versicherung für fremde Rechnung” (yabancı hesabına sigorta) deyimini kullanılmaktadır [Alm.VVG §§43 vd.; İsv.VVG Art. 16/17; Avust.VVG §§74 vd.].

Türk hukukunda ETK'da kullanılmış ve literatürde halen kullanılmakta olan başkası hesabına sigorta deyiminde yabancı hukuk çevrelerindeki terminolojinin etkili olduğu gözlenmektedir.

³ Köşeli parantez içindeki düzeltmeler Prof. *Kendigelen*'e aittir (bkz. Gereğçeli-Karşılaştırmalı Yeni Türk Ticaret Kanunu ile Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun, XII Levha, İstanbul, Mart 2015, TK 1454, s. 1378).

TK 1454'ün kenarbaşlığı ile ilgili olarak Prof. Kender "TTK. m. 1454'de, Türk Hukuk Dili'nde yerleşmiş adı 'Başkası Hesabına Sigorta', 'Başkası Lehine Sigorta' başlığı altında düzenlenmiştir. 'Lehtar' ifadesi daha çok hayat sigortalarında kullanılmaktadır. Başkası Hesabına Sigorta'da sigorta edilen menfaatin sahibine 'sigortalı' denmektedir..." ifadesine yer vermekte ve TK 1454'ün kenar başlığını eleştirmektedir⁴. Prof. Ünan da bu görüşü paylaşmaktadır⁵.

Gereğinden de anlaşıldığı üzere başkası hesabına/lehine sigorta tam üçüncü şahıs lehine/yararına sözleşme olarak gözlendiğinden TK Tasarısının (Tasarı Taslağının) hazırlandığı sırada yürürlükte olan EBK 111'in kenarbaşlığı dikkate alınarak ve bu hükümlerle uyum sağlamak bakımından "başkası lehine sigorta" denilmiştir. Bir kişi lehine işlem (sözleşme) yapıldığı zaman o kişi (lehine işlem/sözleşme yapılan) *lehtar* olur. Ancak TK 1454 metninde, Sigorta Hukuku terminolojisine bağlı kalınarak ve hayat sigortalarındaki lehtar dikkate alınarak lehine sigorta sözleşmesi yapılan kişi sigortalı olarak ifade edilmiştir [TK 1454/(1), cüm. 2,3].

En önemlisi: Başkası hesabına sigorta deyimi kavramın temelinde dolaylı temsilin mevcudiyetine işaret eden bir düşünceye yol açabilir. Başkası lehine/("hesabına") sigortayı dolaylı temsilden soyutlamak için başkası lehine sigorta denilmiştir⁶. Nitekim İsviçre Hukukunda da başkası hesabına sigortada (Versicherung für fremde Rechnung), *hesabına (für Rechnung)* sözcüğü, burada, prim borçlusunun sigorta ettiren olduğu, yoksa primin üçüncü kişi tarafından ödenecek olmadığı, sadece üçüncü kişiye ait objelerin (Objekte) sigorta ettirilmiş bulunduğu gerekçesi ile yanılıcı (irreführend) bulunmakta ve eleştirilmektedir⁷. Bizim de ifade etmek istediğimiz tamamen budur.

(Yeni) TK'da başkası lehine sigorta hükmünün hayat sigortaları bakımından da geçerli olduğu ayrıca gözden kaçırılmamalıdır. Bu itibara "sigortalı" terimi, yukarıda da açıklandığı gibi, muhafaza edilmiştir; esasen muhafaza edilmesi zorunluğu vardır.

4. ETK'da başkası lehine sigorta (başkası hesabına sigorta), Kanunun Sigorta Hukuku'na tahsis edilen Beşinci Kitabı'nın Üçüncü Faslı'nın (Can Sigortası) Birinci Kısımında (Hayat Sigortası) yer alan md. 1321 ve İkinci Kısımında (Kazaya Karşı

⁴ Kender, Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, Sigorta Müessesesi Sigorta Sözleşmesi, 6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu Hükümleri İşlenmiştir, Güncelleştirilmiş On Dördüncü Baskı, XII Levha, İstanbul, Kasım 2014, s. 221.

⁵ Ünan, Türk Ticaret Kanunu Taslağının "Sigorta Hukuku" Başlıklı Altıncı Kitabı Hakkında Düştünceler, Sigorta Hukuku Dergisi, Yıl: 2005, Özel Sayı: 1, Türk Ticaret Kanunu Taslağı, SHTD, Sigorta Hukuku Türk Derneği, Çizgi Basım Yayın Ltd. Şti., İstanbul 2005, s. 151.

⁶ TK'dan sonra yürürlüğe girmiş bulunan TBK 129 karşısında kenar başlığın "başkası yararına sigorta" olması uyum bakımından daha isabetli olur.

⁷ Schaer, Modernes Versicherungsrecht, Das Privatversicherungsrecht und seine Schnittstellen zum Sozialversicherungs- und Haftpflichtrecht, Stämpfli Verlag AG Bern, 2007, §15 Rz. 39, s. 439).

Sigorta) bulunan md. 1334 hükümleri ile Dördüncü Faslın (Denizcilik Rizikolarına Karşı Sigorta) Birinci ve Altıncı Kısımlarında (Umumi Hükümler-Zararın Ödenmesi) yer alan md. 1342, 1442, 1445 vd. hükümlerinde düzenlenmişti.

Sigorta hukuku literatüründe kara sigortaları kısmında (zarar sigortalarında) başkası lehine/hesabına sigortanın düzenlenmediği, ancak uygulamada buna ihtiyaç duyulduğu ve yapılmakta olduğu ileri sürülüyordu⁸. İleri sürülen bu görüş/eleştiri tam olmasa da belli bir ölçüde doğruluk payı taşıyordu. Tam olmasa da dememizin sebebi ETK'da da bazı zarar sigortalarında başkası hesabına/lehine sigortaya ilişkin hükümlerin uygulanacağı anlaşılmaktaydı. Bu bazen bir atıf bazen de doğrudan bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesela karada ve iç sularda taşıma rizikolarına karşı sigorta düzenlemesinde ETK 1311'de uygulanacak hükümler bağlamında (bu kısımda hüküm bulunmayan hallerde) denizcilik rizikolarına karşı sigortalara ilişkin hükümlerin uygulanacağı öngörülmüş; böylece ETK 1342 ve ETK 1445 vd. hükümlerine atıf/yollama yapılmıştır. Can Sigortalarının bir alt türü olarak düzenlenen kazaya karşı sigorta hükümlerinde de başka lehine sigorta caiz görülmüştür (ETK 1334/II) ve bu sigorta kapsamında mütalâa edilmiş olan hastalık sigortası tedavi masraflarının karşılanması bakımından (ETK 1337) bir tür mal/zarar-tazminat sigortasıdır⁹.

TK'da ise başkası lehine sigorta Sigorta Hukuku'na ilişkin olan Altıncı Kitabın İkinci Kısımının (Sigorta Türlerine İlişkin Özel Hükümler) Birinci Bölümü'nde Zarar Sigortalarını, İkinci Bölümünde de Can Sigortalarını düzenlemiş ve zarar sigortaları düzenlemesinde başkası lehine sigortayı kavram olarak ele almış ve düzenlemeye tabi tutmuş (md. 1454); zarar sigortaları bağlamında düzenlediği sorumluluk sigortaları bakımından da TK 1454'e atıf yapmıştır [TK 1485/(1)]. Can Sigortaları Bölümünde de; hayat sigortasının, kaza sigortasının, hastalık ve sağlık sigortasının başkası lehine yapılabileceği açıkça hüküm altına alınmıştır [TK 1487/(1), 1490/(1), 1509/(1), 1511/(1), 1515/(1), 1519/(2)].

Alman Hukukunda başkası lehine sigorta, (eski) Sigorta Sözleşmesi Kanunu'nun Zarar Sigortaları Bölümünde yer alan §§74-80 vd. hükümlerinde düzenlenmişti. (Yeni) Sigorta Sözleşmesi Kanunu'nda ise §§ 43-48 hükümleri içinde yer almaktadır. Eski ve yeni düzenlemelerdeki hükümlerin içerik itibarıyla örtüştüğü, ancak yeni sistematik karşısında tüm sigorta türlerini (dallarını) kapsar hale geldiği ifade edilmektedir¹⁰. İsviçre Hukukunda da genel hükümler (Allgemeine Bestimmungen) bağlamında düzenleme yapılmıştır (VVG Art. 16/17). Avusturya Hukukundaki düzenleme zarar sigortaları kapsamındadır (VVG §§ 74-80).

⁸ Kender, Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, s. 220.

⁹ Doğanay, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Üçüncü Cilt-Madde 816-1475, 4. Bası, Beta, Haziran 2004, Md. 1334 (s. 3531); ayrıca bkz. TK 1519/(2).

¹⁰ Baumann/Sandkühler, s. 67.

5. Başkası lehine sigorta hukuki nitelik itibariyle TBK 129'da düzenleme konusu yapılan üçüncü kişi yararına sözleşmedir¹¹. Türk Hukukunda Prof. *Kender* bu hususu açıkça belirtmektedir¹², ¹³. *Akyol*, özel kanun hükmü gereğince bazı sigorta sözleşmelerini üçüncü kişi yararına sözleşme kapsamında ele almakta, bu bakımdan üçüncü kişinin (sigortacıya karşı) talep hakkına sahip olup olmadığına göre irdeleme yapmaktadır¹⁴.

6. Başkası lehine sigorta, üç köşeli bir kurgu ortaya koymaktadır: Sigorta ettiren, sigortacı, sigortalı (yararına sigorta sözleşmesi yapılan kişi, lehtar).

Sigorta sözleşmesinin tarafları sigorta ettiren ve sigortacıdır; ancak sigorta sözleşmesi bir üçüncü kişi yararına (sigortalı, lehtar) yapılmıştır.

Bu üç köşeli ilişkide 1° Sigorta ettiren - sigortacı, 2° sigorta ettiren - sigortalı, 3°sigortalı - sigortacı ilişkileri ile karşılaşılmaktadır.

a. Sigorta ettiren - sigortacı

Sigorta ettiren -sigortacı ilişkisinde sigorta sözleşmesinin tarafları yer almaktadır.

Gerçekten, üçüncü kişi yararına sigorta sözleşmesinin tarafları sigorta ettiren ile sigortacıdır; sözleşme sigorta ettiren ile sigortacı arasında kurulmuştur.

aa. Sigorta ettiren sözleşmenin tarafı olduğu için sigortacının rizikoyu taşıma (TK 1421), aydınlatma [TK 1423/(1)] ve sigorta poliçesini verme [TK 1424/(1)] yükümlülükleri sigorta ettirene karşıdır.

ab. Sigorta ettiren de (sigortacıya karşı) sözleşmeden doğan tüm borçları ve yükümlülükleri yerine getirmekle yükümlüdür. Primleri o öder [TK 1401/(1), 1430/(1)], sözleşmenin yapılmasında, teklifin yapılması ile kabulü arasında, sözleşme süresi içinde ve riziko gerçekleştiğinde beyan yükümlülüğü ona aittir [TK 1435/(1), 1443/(1), 1444/(2), 1446/(1)]¹⁵.

ac. Sigorta ettiren sigorta sözleşmesinde değişiklik yapabilir.

¹¹ Kavram hakkında: *Akyol*, Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2008.

¹² *Kender*, Türkiyede Hususi Sigorta Hukuku, s. 220/221. -Şu var ki *Kender*'in s. 121, dpn. 124'de üçüncü kişi yararına sözleşme bakımından EBK 111'e atf yapması, bu atfın yapıldığı tarihte (2014) TBK'nın yürürlüğe girmiş bulunduğu dikkate alınacak olursa eleştiri konusu yapılabilir.

¹³ Alman Hukukunda *Wandt*, Versicherungsrecht, II, Rn. 686, s. 248'de, biraz farklı bir anlatım biçimi ile, sigorta sözleşmesinin de her sözleşme gibi bir üçüncü kişi yararına yapılabileceğini, bu halde sigorta ettirenin [taahhüdün muhatabı (Versicherungsnehmer) BGB §§ 331 vd.] değil, bir üçüncü kişinin ["üçüncü kişi" (Dritter), BGB §§ 328 vd.] sözleşmenin karşı tarafından ["taahhütte bulunan" (Versprechender), BGB §§ 332 vd.] edimin ifasını talep edebileceğini belirtmektedir.

¹⁴ *Akyol*, s. 40 vd.

¹⁵ Bkz. *Bozer*, s. 55/56.

ETK 1330'da sigorta ettiren kimsenin sigortadan faydalanan kimseyi mukavele yapılırken veya sonradan tayin edebileceği, kezalik sigorta ettirenin bu kimseyi tayin ettikten sonra değiştirebileceği öngörülmüştür. Bu düzenleme TK 1454 ve 1499/(5) düzenlemeleri bakımından da aynen geçerlidir.

ad. Sigorta sözleşmesinin feshedilmesi ve sigorta sözleşmesinden cayma (fesih/cayma) hakları da sigorta ettiren tarafından kullanılır [TK 1413/(1)]¹⁶.

b. Sigorta ettiren -sigortalı

Sigorta ettirenin sigorta sözleşmesini sigortalı (lehtar) lehine/yararına yaptırdığını biliyoruz.

ba. Yukarıda açıklandığı gibi, sigorta ettiren başkası lehine sigortada, üçüncü bir kişinin menfaatinin sigorta ettirmektedir [TK 1454/(1); ayrıca bkz. TK 1485/(1), 1490/(1), 1493/(1), 1509/(1), 1511/(1), 1515/(1)]. Ancak bu sigortada yararına sözleşme yapılan kimsenin başlangıçta belirtilmesi zorunlu değildir [TK 1454/(1), 1493/(2), (3), (5)]. Bu kişi daha sonra da belirtilebilir, belli istisnalar dışında değiştirilebilir [TK 1493/(2), (5), (4)].

Sigorta sözleşmesinde sigortanın kimin menfaati için yaptırıldığı açık da bırakılabilir. “Kimin olacağı onun lehine” (Versicherung für Rechnung “wen es angeht”) yapılan böyle bir sigortanın, üçüncü kişi lehine yaptırıldığı anlaşılırsa sigorta ettirenin kendi adına fakat üçüncü kişi lehine hareket ettiği kabul edilir [TK 1454/(3), (2)].

bb. Başkası lehine sigortada sözleşme sigorta ettiren ile sigortacı arasında kurulduğu için lehine sözleşme yapılan (sigortalı) taraf konumunda değildir. Bu itibarla onun kabul beyanı (izin veya icazeti) gerekmez.

Mal sigortalı ve sorumluluk sigortalı bakımından bu konuda sorun yoktur [TK 1454/(1); 1485/(1)]. Ancak can sigortalarında hayat sigortalı bakımından başkasının hayatı üzerine sigorta yapılabilmesi için, o kişinin hayatının devamında lehtarın menfaatinin bulunması şarttır. Ayrıca, ölüm ihtimaline karşı yapılan sigortalarda, sigorta bedelinin mutad cenaze giderlerini aşması halinde sigortalının veya varsa kanuni temsilcisinin yazılı izni gerekir. Sigortalı onbeş yaşından büyükse kanuni temsilcinin dışında ayrıca onun da izni alınır. İzin olmadan yapılan sözleşme, icazet verilmediği takdirde geçersizdir [TK 1490/(2)].

bc. Yukarıda yapılan bu saptama teorik olarak lehine/yararına sözleşme yapılan kişinin sözleşmeye izin ve/veya icazet verebileceği gerçeğini ortadan kaldırmaz. Öte yandan üçüncü kişinin kendi yararına yapılan sözleşmedeki edimi reddetme hakkına sahip olduğu da hiç kuşkusuzdur. Bu konu üçüncü kişi yararına sözleşmede yararlan-

¹⁶ Sigortacı da sigorta sözleşmesinin feshini sigorta ettirene karşı kullanır (Bozer, s. 56).

nanın sözleşmedeki edimi reddetme hakkı ile ilgilidir ve buna cevaz olduğu açık ve kesindir.

Edimin reddi halinde sorun alacaklının (burada sigorta ettirenin) yeni bir yararlanılan seçmesinin mümkün olup olmadığıdır ve bu sorunun sözleşmenin içerik ve niteliği ile ilgili bulunduğu görüşü vardır¹⁷.

Hayat sigortalarında lehtar değiştirilebilir; yeni lehtar atanması mümkündür (TK 1493).

c. Sigortalı - Sigortacı

Lehine sigorta sözleşmesi yapılan sigortalı (üçüncü kişi) ile sigortacı arasındaki ilişkiye gelince:

ca. Başkası lehine sigortada lehine sözleşme yapılan üçüncü kişinin (sigortalı) sözleşmenin tarafı olmadığını bir kez daha belirtelim.

cb. Sigortalı sözleşmenin tarafı olmamasına rağmen, Kanunda sigorta ettirenin bilgisine ve davranışına hukuki sonuç bağlanan durumlarda, sigortadan haberi olması şartı ile sigortalının, temsilci söz konusu ise temsilcinin, can sigortalarında da lehtarın bilgisi ve davranışı da dikkate alınır [TK 1412/(1)].

Türk Hukukunda genel nitelikte bir hükümlerle düzenlenen bu husus Alman ve Avusturya Hukuklarında başkası lehine sigorta ile ilgili olarak ele alınmış ve düzenleme konusu yapılmıştır [Alm.VVG § 47/(1); Avust.VVG § 78].

-II-

Başkası Lehine Sigortada Talep ve Dava Hakları

Başkası lehine sigortada sigortacının karşısında 1° sözleşmenin tarafı olarak sigorta ettiren, 2° sözleşmenin lehine yapıldığı kişi olarak sigortalı yer almaktadır.

Sorun sigortacıya karşı talep ve dava haklarının kime ait olduğudur.

Bu bakımdan karşımıza TK 1454/(1) hükmü çıkmaktadır. Ancak bu hüküm ile öngörülen düzenlemeyi incelemeyi önce sorunu ETK ve yabancı hukuk düzenlemeleri bakımından ele almak istiyoruz. TK 1454'e daha sonra döneceğiz.

1. ETK'da sigortalının hakları ETK 1445/II'de, sigorta ettirenin hakları da ETK 1446/II'de düzenlenmiştir¹⁸.

¹⁷ *Akyol*, Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme, s. 105.

¹⁸ ETK 1445/1446 denizcilik sigortaları ile ilgilidir. Ancak bu hükümlerin ETK 1264 atfı ile kara sigortalılarında da uygulanacağı içtihadı vardı [11. HD. 10.6.1987-2074/3500; *Moroğlu/Kendigelien*, İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, Tümü ile Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 9. Baskı, XII Levha, İstanbul 2010, s. 1077].

ETK 1145/II'ye göre sigortalı sigorta ettirenin muvafakati olmaksızın ancak poliçe elinde bulunduğu takdirde hakları üzerinde tasarruf edebileceği gibi bu hakları mahkemede iddia edebilir.

ETK 1446/II'ye göre de sigorta ettiren sigortalının muvafakati olmaksızın, ödenecek paraları almaya ve sigortalının haklarını devretmeye ancak poliçe elinde bulunduğu takdirde yetkilidir.

Önemle vurgulayalım: ETK'da gerek hayat sigortasında ve gerekse kazaya karşı sigortada başkası hesabına sigortada ETK 1321/I, 1334/II ve 1334/III'de atıf yapılan ETK 1321 vd. (1329/I) ve EBK 112 (şimdi: TBK 130/*değişik*) hükümlerinde düzenleme farklıdır.

Gerçekten, hayat sigortasında ETK 1329/I'e göre üçüncü bir şahsın lehine yapılan hayat sigorta mukavelesinden doğan hak ve menfaatleri sigortacıdan talep ve tahsil yetkisi doğrudan doğruya o kimseye aittir. Kazaya karşı sigortada da yine ETK 1329/I'e yollama yapılmış; ancak EBK 112 hükmü saklı tutulmuştur (ETK 1334/IV). EBK 122'de ise başkasını istihdam eden bir kimsenin çalıştırdığı işçiye karşı hukuki sorumluluklarını temin için sigorta yaptırmış ve işçi de *sigorta ücretinin yarısının ödemesine katılmış* ise; sigortadan doğan hakların münhasıran işçiye ait olduğu hüküm altına alınmış bulunuyordu.

EBK 112 yerine kaim olan TBK 130'da ise başkasını çalıştıran kişinin, çalıştırdığı kişiye karşı hukuki sorumluluğunu güvence altına almak üzere sigorta yaptırmışsa, sigortadan doğan hakların doğrudan doğruya çalışana ait olacağı öngörülmüş (fk. 1), bu şekilde işçinin sigorta ücretinin yarısına katılmış olması şartı kaldırılmış, ayrıca diğer hukuki sorumluluk sigortalarına ilişkin kanun hükümlerinin saklı olduğu belirtilmiştir (fk. 3).

Görülüyor ki ETK sisteminde gerek sigortalının ve gerekse sigorta ettirenin talep ve dava hakları bakımından diğerinin muvafakati ya da poliçeyi elinde bulundurma şartı öngörülmüştür.

Hemen ifade edelim: TK, Sigorta Kitabının İkinci Kısımının (Sigorta Türlerine İlişkin Özel Hükümler) Zarar Sigortalarını düzenleyen Birinci Bölümünde Mal Sigortalarına ilişkin hükümler kümesinde yer verdiği TK 1454/(1), cüm. 2'de sigorta sözleşmesinden doğan hakların sigortalıya ait olduğunu belirttiikten sonra (üçüncü kişi yararına sözleşme, TBK 129), cüm. 3'de "(s)igortalı, aksine sözleşme yoksa, sigorta tazminatının ödenmesini sigortacıdan isteyebilir ve onu dava edebilir" denmektedir. Hal böyle olunca başkası lehine yapılan sigortada sigorta sözleşmesinden doğan haklar sigortalıya ait olmakla birlikte; sigortalının sigortacıdan sigorta tazminatının ödenmesini isteyebilmesi ve onu dava edebilmesi ancak aksine sözleşme olmaması halinde caiz görülmüştür.

Şu hale nazaran sigorta ettirenin başkası lehine sigortada sözleşme ile sigorta tazminatının ödenmesini sigortacıdan isteyebilmesi ve onu dava edebilmesi mümkün olabilecektir [TK 1454/(1), cüm. 2].

TK 1454/(1), cüm. 3'de [ayrıca: TK 1485/(1)] ETK'da denizcilik rizikolarına karşı sigorta ile ilgili olarak öngörülmüş bulunan ve ETK 1311 atfı ile karada ve iç sularda taşıma rizikolarına karşı sigorta bakımından da geçerli olan ETK 1446/II, III hükümlerinde ele alınan bir konu tüm zarar sigortaları (mal ve sorumluluk sigortaları) ile ilgili olmak üzere genel nitelikte bir hükümle çözüme bağlanmıştır.

Buna göre sigortalı aksine sözleşme yoksa sigorta tazminatının ödenmesini sigortacıdan isteyebilir ve onu dava edebilir. Şu hale nazaran aksine sözleşme yaparak sigorta ettirene bu hakkı tanımak imkanı vardır¹⁹. Buradan anlaşılıyor ki, başkası lehine sigortada, sigorta ettiren, sigorta sözleşmesine dayanarak sigortacıdan sigorta tazminatının ödenmesini istemek ve onu dava etmek hakkına sahip olmak istiyorsa bunu sözleşmede mahfuz tutmak (aksine sözleşme) zorundadır.

2. Alman ve Avusturya Hukuklarında sigortalının hakları Alm.VVG § 44 ve Avust.VVG § 75'de düzenlenmiştir. Bu hükümlere göre başkası lehine sigortada sigorta sözleşmesinden doğan haklar sigortalıya aittir [Alm.VVG §§ 44/(1), cüm. 1; Avust.VVG § 75/(1), cüm. 1]²⁰. Ancak sigortalının sigorta ettirenin muvafakatini almadan hakları (seine Rechte) üzerinde tasarruf etmesi ve bu hakları ileri sürmesi sigorta poliçesini elinde bulundurması halinde mümkündür [Alm.VVG § 44/(2); Avust.VVG § 75/(2)].

Yine Alman ve Avusturya Hukuklarında sigorta ettirenin hakları Alm.VVG § 45 ve Avust.VVG § 76'da düzenlenmiştir. Bu bakımdan İsviçre Hukukunda da İsv. VVG Art. 17/2 hükmü vardır. Alm.VVG 45/(1) ve Avust.VVG § 76/(1)'de sigorta ettirenin sigorta sözleşmesinden doğan hakları üzerinde kendi namına tasarruf edebileceği belirtilmiş; ancak sigorta poliçesi düzenlenmiş olduğu takdirde sigorta ettirenin sigortalının muvafakati olmaksızın sigortacının ifasını (edimini) kabule ve sigortalının haklarını devretmeye sadece sigorta poliçesinin elinde olduğu hallerde yetkili bulunduğu hüküm altına alınmıştır [Alm.VVG § 45/(2); Avust.VVG § 76/(2)]. Ayrıca sigortacı ancak sigorta ettirenin sigortalının sigortaya muvafakat ettiğini kendisine ispat etmesi halinde ona ödemedede (ifada) bulunmak zorunluluğu altındadır [Alm.VVG § 45/(3); Avust.VVG § 76/(3)].

ETK 1445 ve 1446 ile Alm.VVG §§ 45, 46 ve Avust.VVG §§ 75, 76 tamamen örtüşen hükümlerdir. İsviçre Hukukunda da sigorta ettirenin sigortalının muvafakati

¹⁹ Ülgen, Yeni Kurallara İlişkin İlk Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi (TBK-TTK-HMK), Seçkin Hukuk (Editör: Umut Yeniocak), Ankara, Ekim 2014, s. 74.

²⁰ Fakat sigorta poliçesinin verilmesini sadece sigorta ettiren isteyebilir [Alm.VVG § 44/(1), cüm. 2; Avust.VVG § 75/(1), cüm. 2; karşı. TK 1424/(1), cüm. 1].

olmadan sigortacıya karşı tazminat talebinde bulunabilmesi sigortalının sigorta ettireni hiçbir çekince ileri sürmeksizin (vorbehaltlos) sigorta sözleşmesinin yapılması konusunda yetkilendirilmiş ya da sigorta ettirene yasal bir sigorta yükümlülüğünü yüklenmiş olduğu hallerde mümkündür (İsv.VVG Art. 17/2).

Görülüyor ki Alman ve Avusturya Hukuklarında sigorta tazminatının talep ve dava edilebilmesi bakımından sigortalının ya da sigorta ettirenin talepte bulunmasına göre sigorta ettirenin ya da sigortalının muvafakati ya da sigorta poliçesini elde bulundurması gerekmektedir. İsviçre Hukukunda da sigorta ettirenin tazminat talep ve dava hakkı bakımından ya sigortalının muvafakati ya da sigortalının sigorta ettireni hiçbir çekince ileri sürmeksizin sigorta sözleşmesinin yapılması konusunda yetkilendirilmiş ya da sigorta ettirene yasal bir sigorta yükümlülüğü yüklenmiş olması şarttır.

3. Yukarıda zikrettiğimiz TK 1454/(1) hükmü me'seleyi sadece sigortalı bakımından ele almaktadır. Gerçekten, anılan hükme göre: "(s)igorta sözleşmesinden doğan haklar sigortalıya aittir. Sigortalı, aksine sözleşme yoksa, sigorta tazminatının ödenmesini sigortacıdan isteyebilir ve onu dava edebilir" [TK 1454/(1), cüm. 2,3].

Görülüyor ki, TK'da başkası hesabına sigortada sigortalının sigorta tazminatının talep ve dava edilmesi bakımından sigortalı hak sahibidir.

Prof. *Kender* TK 1454/(1)'de üçüncü cümleye gerek olmadığı görüşündedir²¹. Yazara göre TK 1454/(1), cüm. 2'de yer alan haklar ona aittir ifadesinin anlamı budur.

Bu düşünce tarzına katılmak imkanı yoktur. ETK 1445/I, c. 1'de aynen "(b) aşkası hesabına yapılan sigortada sigorta mukavelesinden doğan haklar sigortalıya aittir" denildikten sonra ETK 1445/II'de sigortalının sigorta ettirenin muvafakati olmaksızın, ancak poliçe elinde bulunduğu takdirde hakları üzerinde tasarruf edebileceği ve bu hakları mahkemede iddia edebileceği açıklaması yapılmıştır. Bu şekilde talep ve dava haklarının şartları (muvafakat ya da poliçenin elde bulundurulması) Alm.VVG § 44/ (3), cüm. 1 ve Avust.VVG § 75/(1), cüm. 1'de "(b)aşkası lehine sigortada sigorta sözleşmesinden doğan haklar sigortalıya aittir" [(b)ei der versicherung für fremde Rechnung stehen die Rechte aus dem Versicherungsvertrag dem Versicherten zu] ifadesinden sonra talep ve dava haklarının şartına/şartlarına (muvafakat ya da poliçenin elde bulundurulması) yer verilmiştir.

TK 1454/(1), cüm. 3'de sigortalının tazminat talep edebilmesi *sözleşmede aksine hüküm bulunmaması* kayıt ve koşuluna bağlı tutulmuştur. Hakların sigortalıya ait olması bir şey, hakların ileri sürülmesi bakımından bazı şartların (ETK ve Alm.VVG/ Avus.VVG'de muvafakat-poliçenin elde bulundurulması, TK'da sözleşmede aksine hüküm olmaması) bulunması diğer bir şeydir.

²¹ *Kender*. Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, s. 221.

TK'da sigortalının talep ve dava hakkı için (sigorta ettirenin muvafakati/poliçenin elinde bulundurulması) aranılmamıştır. Sigortalı her zaman tazminat isteminde/talebinde bulunabilecektir; yeter ki aksine sözleşme olmasın²². Bu şekilde basit ve yalın bir düzenleme öngörülmüştür.

Sigorta ettirenin talep ve dava hakkı ile ilgili olarak TK'da, ETK'da ve Alman, Avusturya ve İsviçre Sigorta Sözleşmesi Kanunlarında olduğu gibi bir açıklık yoktur.

Genellikle, öğretilerde, başkası lehine sigorta incelenirken sadece bu sigortada sigorta sözleşmesinden doğan bütün borçların sözleşmeyi (sigortacı ile yapan) taraf olarak sigorta ettirene, buna karşı sözleşmeden doğan hakların sigortalıya ait olduğu belirtilmekte ve üçüncü kişi lehine sözleşme bağlamında sigorta ettirenin hakları, özellikle sigorta ettirenin sigortacıdan tazminat isteme ve onu dava etme hakkı üzerinde durulmamaktadır.

Nitekim, Prof. *Bozer* sigorta ettirenin sözleşmeden doğan bütün vecibeleri (borçları) yerine getirmekle yükümlü olduğunu, primleri onun ödeyeceğini, sözleşmeyi yaparken gereken bilgileri sigortacıya onun vereceğini, keza rizikonun gerçekleşme ihtimalinin arttığını onun haber vereceğini, buna karşılık sigorta ettirenin sigorta tazminatını isteyemeyeceğini; ancak sigortalının vekili olarak isteyebileceğini, sigortalının sözleşme ile ilgisinin kendi menfaatinin sigorta edilmiş olmasından ibaret bulunduğunu ve sigorta tazminatını kendisinin (sigortalının) talep edebileceğini dile getirmektedir, o kadar.²³

Kanaatimizce burada TK 1454/(1) atfı ile TBK 129 hükmü işlerlik kazanacaktır. TBK 129 bakımından sigorta ettiren sigortacıya karşı sözleşmenin tarafı olarak her zaman dava açabilir; meğer ki, yararına sigorta sözleşmesi yapılan üçüncü kişi (sigortalı) tek başına yetkili kılınmış olsun²⁴.

Sigortalının talep ve dava hakkının aksine sözleşme ile kaldırılması halinde sigorta ettirenin doğrudan talep ve dava hakkı olacaktır. Bu olasılıkta sigorta ettiren edimi kendisi için talep edecek ve ödenecek paraları almaya yetkili olacaktır.

Son olarak can sigortalarındaki özel hükümlerin saklı olduğunu kaydedelim [TK 1493/(7); 1510/(2) ve 1519/(1) atıfları ile TK 1493/(7)].

²² Ülgen, s. 74; ayrıca bkz. *Atamer*, BATİDER, Mart 2011, C. XXVII, S. 1, s. 50.

²³ *Bozer*, Sigorta Hukuku, s. 56.

²⁴ Bkz. *Akyol*, Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme, s. 206.